

SOM FATTIGSTE STORMAND

Om et litterært portræt af ekspeditionsmanden Jørgen Brønlund

Af forskerstipendiat, mag. art. *Bent Jensen*

Niels Fenger: SOLEN KOMMER IKKE MERE OP. Jørgen Brønlunds rejsedage. (244 s. ill., kr. 48,50, Wøldikes Forlag).

Det arktiske efterår 1970 var usædvanlig frodigt, bogligt set. Antallet af udgivelser om grønlandske emner lå vel omkring den halve snes. Det var allesammen letlæselige, populært anlagte skildringer for det danske publikum med eller uden nordlige forudsætninger. En af bøgerne er skrevet af *Niels Fenger*. Han har tidligere leveret nogle levende og entusiastiske grønlandsberetninger. Denne gang er det en stor bog på næsten 250 sider: „Solen kommer ikke mere op“ med undertitlen: „Jørgen Brønlunds rejsedage“.

Navnet Jørgen Brønlund, hovedpersonen i bogen, er velkendt i den danske grønlandslitteratur fra første halvdel af dette århundrede. Han er den grønlandske kateket, der blev den rutinerede ekspeditionsmand, jæger og stifinder. Han voksede op i Jakobshavn som en af Knud Rasmussens barndomskammerater, og vi møder Brønlund allerede på den såkaldte Litterære Grønlandsekspedition til polareskimoerne i det nuværende Thuleområde (1902–04) som medarbejder hos Mylius-Erichsen, iøvrigt sammen med Knud Rasmussen, dengang nybegynder i ekspeditionsfaget. Men Niels Fengers bog drejer sig om en senere rejse, nemlig Danmarksekspeditionen til de helt øde og uudforskede egne i Nordøstgrønland. Denne skæbnesvangre kortlægningsrejse begyndte så småt i 1906 med nogle forholdvis fredelige depotudlægninger og andre indledende manøvrer. Men allerede i 1907 udviklede ekspeditionen sig i dramatisk og tragisk retning; da kunne man registrere 3 døde medlemmer, nemlig ekspeditionens leder, Mylius-Erichsen, kartografen Høeg Hagen – og Jørgen Brønlund.

Dette ekspeditionsforløb har Fenger sat sig for at beskrive, men i nok så høj grad som ramme og miljø for et portræt af grønlænderen og mennesket Jørgen Brønlund. Det er et oplagt og spændende tema, han kaster sig ud i, og det er blevet et smukt og varmt og samtidig et alvorligt gennemarbejdet dokument: Om Brønlund, om ekspeditionslivet og om en svunden epoke i grønlandsforskningen. Det synes at være

en moden og ansvarsbevidst forfatter, der har ført pennen. Og det er også en lun og smilende skribent, som side op og side ned simpelthen har det herligt med sit herlige stof.

Og stoffet, dét er først og fremmest Jørgen Brønlunds egne dagbogsnotater. Men som hovedkilder stiller de unægtelig deres særlige krav, for Jørgen var meget lidt tilbøjelig til at skrive dagbog! Det kedede ham forfærdeligt. Allerede på den Litterære ekspedition beklagede Mylius-Erichsen, at Jørgens spredte randbemærkninger aldrig kunne blive et sidestykke til Hansêraq's detaljefyldte optegnelser fra Holms og Gardes konebådsekspedition til Sydøstgrønland nogle årtier forinden. „Men,“ sukker Mylius, „Jørgens dagbogsføren består i blotte tilløb. Han forsvarer stadig sin mangel på lyst til skriveri med bemærkninger om, at alt, hvad han ser og hører, er han begavet nok til at kunne huske og siden nedskrive, hvis han eller andre skulle bryde sig derom, men han vil ikke bruge sin tid til at skrive en mængde enkeltheder ned, der måske siden viser sig at være uden interesse. Selvfølgelig bestrider jeg kraftigt hans ræsonnement, men overbeviser ham ikke – og tvinge ham på et område, hvor hans vilje er fri, vil jeg ikke. Han er kun engageret som tolk og rejseledsager, ikke som selvstændig forsker, og som hundekusk er han nu som før snarrådig og frygtløs“ – trøster Mylius-Erichsen sig med.

Jørgen Brønlunds portrættør idag må altså kulegrave og endevende hans ganske få skriftlige efterladenskaber og derefter gå i gang med at tilføre næring udefra til disse temmelig lakoniske stikordsnotater af typen:

„9. april. Vendte tilbage henad aften – søgte at nå de andre. Hundefoder (huskes). Isen (huskes).“

Punktum. Sommetider lidt længere passager, men intetsteds rutter Jørgen med detaljerne!

En væsentlig del af Niels Fengers indsats består da i, dag for dag, at tilføre oplysninger fra alle de andre rapporter, som mere pedantiske deltagere på Danmarks-ekspeditionen har nedfældet. Denne sammenstykning af de mange, spredte enkeltheder synes at være udført med kritik og nænsomhed og da ikke mindst med en betydelig indlevelsessevne, herunder evnen til at genskabe ekspeditionens både rent naturmæssige og sociale miljøstemning. Men på det punkt betræder forfatteren unægtelig et meget farligt litterært område med masser af skjulte gletscherspalter og mange muligheder for fejltrin. Det er dristigt på det givne, relativt sparsomme kildegrundlag at berette om, hvordan Jørgen Brønlund „kigger ud over det frosne hav“ og „pludselig er langt væk i tankerne“, nemlig helt nede på Kongens Nytorv, på restaurant sammen med Mylius! For eksempel. Den slags læser man flere steder i

bogen, midt imellem de mere rå kendsgerninger. Ganske vist må en god forfatter have en rimelig margen til fantasien og den illustrerende udmaling; men det kan alligevel nok være passende med nogle advarende udråb i den anledning. Den person, hvis tanker og fornemmelser Fenger mener at tolke, tilhører oven i købet en fremmed kultur og taler (og skriver) et fra dansk temmelig fremmedartet sprog, som forfatteren velnok ikke har noget videre kendskab til, omend han har haft god støtte i Chr. Rasmussens oversættelser. Men dette er en rent principiel betragtning, thi denne samvittighedsfulde forfatter byder slet ikke, såvidt man kan skønne, på umiddelbart grove urimeligheder. Bogen forekommer at være rig på balance og logisk sammenhæng. Og den må endelig også betragtes som et *kunstnerisk* epos ...

Men måske burde forlag og forfatter have overvundet den udbredte, hjemmedanske angst for at trykke noter og vejledende kommentarer bag i værker af den art. Denne hyppige undladelse sker velsagtens for ikke at fordyre en bog med et par kroner eller for at undgå at bortskræmme potentielle læsere og købere, der kunne risikere at finde en bog „kedelig“ allerede ved første øjekast. Ingen af disse hensyn er tilstrækkelig rimelige idag. Det må efterhånden være muligt at få bragt såkaldt saglitteratur ned fra det bibliofile, ambitiøst fornemme og eksklusive publikationsniveau, som jo iøvrigt præger nogle grønlandsudgivelser i de senere år (det gælder dog ikke i særlig grad Niels Fengers bog). Den indstilling bør vel få almindelig udbredelse i takt med demokratiets indre og ydre vækst, at bøger også kan betragtes som regulære redskaber og værktøjer ligesom hammer, høvl og andet uhøjtideligt grej. Og ledsagende kildehenvisninger vil da under alle omstændigheder være ønske-

lige, når det – som denne bog – drejer sig om en beretning fra grænselandet mellem dokumentation og fiktion. Det er i hvert fald mit skøn.

Men Niels Fengers bog virker nu så ærlig, og det er f. eks. velgørende at læse et sådant aktstykke fra polarhelte-litteraturen så at sige kemisk rensat for den undertiden vandle sentimentalitet og den sproglige svulstighed, vi tit har måttet døje med inden for genren, foruden en god portion myte og uoprigtighed. Fenger virker jordnær. Så meget, at han med tilsyneladende selvfølge fortæller om sin meget storartede og helstøbte helt, Jørgen Brønlund, at „han er ærekær og lider af en ulykkelig trang til altid at være nummer ét – den mest opfindsomme, den dristigste, den dygtigste og bedste, ja, den allerbedste hundekusk i hele verden ...“ Det er et *helt* menneskeportræt, forfatteren opererer med.

En *helt* er det altså også, een af hverdagens iøvrigt – for hvad Jørgen præsterer som ekspeditionsmand, har jo været dagligdagen, mere eller mindre, for hundreder og tusinder af eskimoiske jægere før ham. Der er traditionel, arktisk hverdagskost i denne sjældne beretning.

Det er kun det allersidste notat fra den *døende* Jørgen Brønlunds hånd, der er skrevet på dansk, et dansk med tydelige mærker fra den grønlandske grammatik. Notatet lyder:

„Omkom 79-fjorden efter forsøg hjemrejse om indlandsisen, i november måned jeg kommer hertil i aftagende måneskin og kunne ikke videre af frofrosning i fødderne og af mørket.

De andres lig findes midt i fjorden foran bræ (omtr. 2½ mil). Hagen døde 15. november og Mylius omtrent 10 dage efter.

Jørgen Brønlund.“

Så enkelt skrev denne jævne grønlander om døden, derunder sin egen død.

Patos'en i den danske poet Thøger Larsens digt om Jørgen Brønlund føles derimod velanbragt:

„Du kæmped dig frem
imod gravens munding
som fattigste stormand
på jordens runding.“